

*аспірант кафедри теорії та практики
перекладу з англійської мови
Запорізького національного університету*

МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ТА ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ «БРАТНЬОГО» СОЦІОЛЕКТУ АМЕРИКАНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

Проблема вивчення соціокультурної специфіки мовних явищ із позиції лінгвістики сьогодення набуває особливо важливого значення у зв'язку зі стрімкою динамікою соціокультурних процесів у сучасному світі, що здійснюють безпосередній вплив на розвиток мови. Із мовознавчих напрямів сучасного періоду у коло зору нашої уваги, з огляду на специфіку досліджуваної проблематики, потрапляють соціолінгвістичний та лінгвокультурологічний напрями, які зосереджуються на дослідженні соціокультурної специфіки явищ мови та розглядають її не лише як засіб пізнання й комунікації, а й як соціокультурний код нації [1, с. 3]. На сучасному етапі вивчення характеру взаємодії та взаємовпливу мови, культури і соціуму потребує нового погляду з точки зору розширення методологічної бази дослідження мови з урахуванням характеру відображення у ній соціокультурної приналежності мовців.

В основу розроблення методологічної бази дослідження «братнього» соціолекту американських студентів покладено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, які працювали й працюють у галузі вивчення проблеми взаємозв'язку та взаємовпливу мови і культури [2; 1], взаємодії та співвідношення мови і соціуму [3; 4], дослідження особливостей мовних картин світу [5; 6], вивчення особливостей лінгвальної стратифікації суспільства [8; 4], соціальних та регіональних діалектів як різновидів мовного субстандарту [8; 9], особливостей соціальної диференціації англійської мови США та соціальних діалектів американського варіанта англійської мови [10; 11]. Окрім цього, на сучасному етапі у межах дослідницької уваги також перебувають проблеми вивчення особливостей використання мови представниками різних вікових, професійних та соціальних груп [12; 11].

Попри наявність значної кількості ґрунтовних праць як вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів у галузі згаданої проблематики, окремі групи лексичних одиниць із фоновою семантикою, а також особливості мовлення представників певних прошарків суспільства у межах користувачів національної мови, що утворюють її субстандартні варіанти, залишаються поза увагою науковців і потребують більш детального вивчення у контексті лінгвокультурології та соціолінгвістики.

Одним із таких субстандартів сучасної англійської мови США є соціальний діалект представників американської студентської субкультури, яка існує у вигляді так званих «братерств» (fraternities) та «сестринств» (sororities) у вищих навчальних закладах країни. У зв'язку з цим актуальність дослідження соціокультурної специфіки «братнього» соціолекта американських студентів зумовлена необхідністю модернізації засобів, розширення спектру методик проведення різноаспектного аналізу та специфічного підходу до вивчення мовного явища такого типу.

З огляду на мету дослідження, яка полягає у виявленні закономірностей і характерних рис вербальної репрезентації діяльності студентських гендерних спільнот (fraternities та sororities) в англійській мові США, визначено арсенал методів і прийомів, необхідних для вирішення поставлених у дослідженні завдань на різних його етапах, що охоплюють обґрунтування теоретико-методологічної бази дослідження соціокультурної специфіки мовних явищ, вивчення історико-культурних передумов виникнення «братнього» соціолекта американських студентів, виявлення типових словотворчих механізмів та стилетворчих засобів, покладених в основу вербальної репрезентації діяльності студентських гендерних спільнот, розроблення типології лексичних одиниць із фоновою семантикою, що становлять лексичний фонд студентського «братнього» соціолекта, визначення його ролі в американському варіанті англійської мови США як субкультури сучасного американського лінгвосоціуму та, з огляду на розвиток словникового складу сучасної англійської мови, а також дослідження специфічних рис мовної картини світу представників американської студентської субкультури.

Отже, метою статті є висвітлення власного комплексного підходу до методологічного аналізу у процесі виявлення закономірностей та характерних рис вербального відображення діяльності студентських «братерств» та «сестринств» в американському варіанті англійської мови крізь призму лінгвостилістики, лінгвокультурології та соціолінгвістики.

Чисельність методологічних напрямів у гуманітарних науках сьогодення зумовлює поліпарадигматичність сучасного лінгвістичного простору, у результаті чого відбувається синтез наукових парадигм різних галузей науки. Для лінгвістичних досліджень сучасного періоду характерною є тенденція до розширення меж поліпарадигматичного підходу шляхом виникнення таких «двоїстих» наук, як лінгвокультурологія, соціолінгвістика, психолінгвістика, лінгвостилістика тощо, формування порівняно нових дисциплін та галузей мовознавства, а також розширення діапазону об'єктів вивчення у межах самої лінгвістики [13, с. 113].

Звернення до інших наук є невід'ємною частиною будь-якого лінгвістичного дослідження, тому з метою реалізації завдань, поставлених у процесі дослідження особливостей вербальної репрезентації діяльності студентських гендерних спільнот в англійській мові США, нами були залучені постулати сучасних науково-лінгвістичних парадигм, а саме комунікативно-функціональної, або прагматичної, та синергетичної парадигми лінгвістики.

Комунікативно-функціональна, або прагматична, парадигма передбачає дослідження функцій лінгвальних елементів з урахуванням їх взаємодії з умовами й цілями комунікації. Функціональний та системний підходи доповнюють один одного у досягненні спільної мети під час вивчення мови як адаптивної системи. Комунікативно-функціональна парадигма досліджень у лінгвістиці передбачає вивчення мови, насамперед, як діяльної, цілеспрямованої живої системи, що представлена значною кількістю мовленнєвих продуктів у певних комунікативних актах [14, с. 7].

Синергетична парадигма лінгвістики, в свою чергу, кваліфікує мову як складну, відкриту, нелінійну, еволюційну систему, функціонування якої відбувається через взаємодію її власних підсистем та інших зовнішніх систем середовища, що є взаємно детермінованими. Зовнішніми системами середовища можуть виступати, наприклад, етнос, його культура, свідомість, соціум тощо. Згідно із синергетичною парадигмою, мова перебуває у стані порівняної рівноваги, будучи певною мірою нестійкою та нестабільною системою, що володіє відповідними регуляторними механізмами, необхідними для забезпечення її динаміки, самоорганізації та збереження [15, с. 10].

Отже, інтегрований міждисциплінарний підхід до вивчення соціокультурної специфіки мовних явищ, а також природа матеріалу дослідження – «братнього» соціолекту американських студентів – зумовили застосування комплексної методики до цього питання із залученням методів традиційного лінгвостилістичного аналізу у поєднанні з методологічним апаратом лінгвокультурології та соціолінгвістики. Окрім цього, на різних етапах дослідження нами були застосовані й такі загальнолінгвістичні методи, як метод теоретичного узагальнення, метод класифікації, метод інтерпретації, елементи кількісного аналізу тощо.

Дослідження студентського «братнього» соціолекту здійснюється у три етапи. На першому етапі із застосуванням методу теоретичного узагальнення проводимо аналіз історико-культурних передумов виникнення соціального діалекту американських студентів із метою вивчення соціокультурної інформації, яку містять у собі лексеми, що складають його лексичний фонд, а також із метою визначення комплексу екстралінгвальних чинників, що чинять вплив на особливості мовленнєвої поведінки представників студентської «братньої» субкультури США.

Перший етап дослідження також передбачає застосування методу суцільної вибірки з метою відбору лексем-вербалізаторів діяльності студентських гендерних спільнот, що підлягають аналізу. На цьому етапі методом аналізу словникових дефініцій здійснюємо вивчення статей онлайн-госаріїв «грецької» термінології (Greek terminology) на офіційних сайтах американських університетів у розділах, присвячених студентським «братерствам» та «сестринствам», що існують в їх межах, або на офіційних сайтах окремих спільнот, а також статей лінгвокраїнознавчих словників та країнознавчих посібників і енциклопедій.

Із метою пошуку типових випадків вживання відібраних лексем у сучасній англійській мові США методом контекстуально-інтерпретативного аналізу вивчаємо публіцистичні тексти американської періодики, художні тексти, відеоматеріали як інформативного, так і художнього характеру, присвячені діяльності студентських гендерних об'єднань у США, а також записи американських «сестер» (sisters), «побратимів» (frats) та «сторонніх» користувачів (outsiders), які не входять до складу «братньої» системи (fraternal system), у студентських блогах та на форумах. Із метою виявлення закономірностей та характерних рис вербальної репрезентації діяльності студентських «братерств» та «сестринств» в американському варіанті сучасної англійської мови зазначений матеріал переважно обирався за період останнього десятиліття.

Цей етап дослідження, зокрема, полягає у розгляді мовної репрезентації діяльності студентських «братерств» та «сестринств» крізь призму лінгвостилістики. Визначення типових словотворчих механізмів та стилетворчих засобів, покладених в основу вербального відображення діяльності студентських гендерних спільнот, здійснюємо із застосуванням методу семантичного аналізу з метою дослідження семантико-змістових характеристик лексем зазначеної категорії, методу семного аналізу з метою членування семантичної структури досліджуваних одиниць на мінімальні значущі компоненти, методу структурного аналізу з метою визначення шляхів та механізмів утворення лексем на позначення специфічних рис діяльності студентських гендерних спільнот.

Варто зазначити, що на лінгвостилістичному етапі цього дослідження важливо враховувати також соціокультурні аспекти мовної репрезентації діяльності студентських гендерних об'єднань в англійській мові США, що уможливило системний й ґрунтовний опис шляхів та механізмів утворення лексем цієї категорії. Тому у процесі лінгвостилістичної інтерпретації досліджуваної категорії одиниць невід'ємним елементом є застосування історико-культурного підходу.

Застосування на цьому етапі елементів стилістико-статистичного аналізу, спрямованого на визначення стильової специфіки мовної вербалізації певного явища, дає змогу визначити найчастотніші словотворчі механізми та стилетворчі засоби, покладені в основу вербального відображення діяльності студентських «братерств» та «сестринств» в англійській мові США.

На другому етапі дослідження із застосуванням у комплексі методу теоретичного узагальнення, культурно-історичного підходу та методу класифікації переходимо до розроблення власного – найбільш оптимального для нашого дослідження підходу до диференціації лексичних одиниць із соціокультурним компонентом. Беручи за основу наукові праці провідних лінгвістів у галузі лінгвокультурології і суміжних дисциплін [10; 16], здійснюємо узагальнення й систематизацію різних підходів до класифікації культуронімів, у результаті чого визначаємо сім принципів класифікації у межах поліструктурального підходу, згідно з яким у процесі диференціації до уваги береться два або більше компонентів значення культурно-маркованої одиниці [17, с. 23].

У такий спосіб на основі принципу культурної орієнтації мови масмо можливість визначити «ідіонімічний» характер категорії лексем-вербалізаторів діяльності студентських гендерних спільнот, у межах якої на основі асоціативного принципу можна виявити ідіоніми денотативного та конотативного характеру, на основі структурного

принципу – культуроніми-одночлени та культуроніми-полічлени, на основі місцевого розподілу – культуроніми національного, локального характеру та «мікрокультуроніми», а також знаходимо певну кількість семантичних архаїзмів у межах категорії лексем-вербалізаторів діяльності студентських гендерних спільнот, спираючись на історико-семантичний принцип.

Окрім цього, у межах семантичного принципу маємо змогу диференціювати більше десяти лексико-семантичних груп одиниць загальної номінації (наприклад, одиниць на позначення специфічних рис процедури вступу до студентських гендерних об'єднань, дозвілля, відпочинку та приватного життя «сестер» та «побратимів», позитивних чи негативних аспектів «братньої» поведінки тощо) та п'ять лексико-семантичних груп у межах ономастичних термінів (які охоплюють, наприклад, назви окремих студентських організацій, сукупностей студентських об'єднань за етнічною ознакою, громадських проектів та програм за участю «братерств» та «сестринств» і т. ін.) на позначення специфічних об'єктів, пов'язаних із діяльністю студентських «братерств» та «сестринств».

Беручи до уваги лінгвостилістичний та лінгвокультурологічний аспекти моделювання вербальної репрезентації діяльності студентських гендерних спільнот в американському варіанті англійської мови, на третьому – соціолінгвістичному етапі дослідження звертаємося до функціонального методу, який дає змогу зосередитись на функціональному аспекті мови та дослідити мовні засоби залежно від їх ролі у формуванні й вираженні думок у зв'язку із ситуацією, умовами спілкування, індивідуальними й соціальними особливостями мовців, а також до багатоаспектного аналізу мовних одиниць у процесі їх функціонування з метою з'ясування його закономірностей та комплексного аналізу із залученням даних, отриманих на попередніх етапах дослідження – лінгвостилістичному та лінгвокультурологічному. Застосування перелічених методів дає змогу визначити набір соціолінгвістичних параметрів мовлення носіїв студентського «братнього» соціолекта як субкультури сучасного американського лінгвосоціуму, серед яких визначаємо такі параметри, як віковий, гендерний, соціальний, психологічний та культурний.

Окрім цього, на соціолінгвістичному етапі із застосуванням методу безпосереднього спостереження у комплексі з прийомами класифікації, узагальнення та інтерпретації здійснюємо аналіз вербалізації діяльності студентських «братерств» та «сестринств» у контексті розвитку словникового складу англійської мови США, у результаті чого маємо змогу визначити, що з розвитком діяльності зазначених спільнот як осередків студентської субкультури у США, словниковий склад англійської мови поповнився значною кількістю лексичних новоутворень та інновацій, сформованих на основі переосмислення, стилістичної переоцінки та набуття нових значень наявними у мові лексемами.

Методи соціолінгвістичного аналізу мовного матеріалу, як правило, базуються на зв'язку власне соціолінгвістичних дослідницьких процедур із процедурами, що застосовуються в інших галузях лінгвістики, кожна з яких зазнає певних модифікацій відповідно до специфіки соціолінгвістичного аналізу. Так, під час визначення системи концептуальних та ціннісних орієнтирів, що знаходять відбиття у мовній картині світу носіїв студентського «братнього» соціолекта, застосовуємо соціолінгвістичний метод масового дослідження мовців із метою з'ясування, яким є реальне функціонування досліджуваної підсистеми мови в американському лінгвосоціумі, у комплексі з лінгвокультурологічним методом семантичного лінгвокультурологічного поля, яке містить фокус породження, сприйняття й оцінки культурних цінностей, що знаходять вираження у мові, а також із методами спостереження, узагальнення, інтерпретації, дискурсивного, семного, семантичного, структурного, контекстуального аналізу, методом класифікації тощо.

Застосування перелічених методів і процедур із залученням культурно-історичного підходу дає можливість визначити низку культурно специфічних концептів буття «сестер» та «побратимів», продемонстрованих семантико-стилістичним потенціалом соціолектизмів, що наповнюють студентський «братній» соціолект, а також систему концептуальних норм та цінностей, що домінують у середовищі студентських гендерних об'єднань та визначають лінгвокреативний потенціал носіїв цього субстандарту американського варіанта англійської мови.

У такий спосіб як концептуальні та ціннісні орієнтири мовної картини світу носіїв студентського «братнього» соціолекта визначаємо наявність «грецьких» мотивів, характерних для значної кількості соціолектизмів та пов'язаних із традицією найменування студентських спільнот літерами грецького алфавіту, чіткого прояву характеру родинних стосунків між членами «братерств» та «сестринств», зневажливого та презирливого ставлення до «аутсайдерів» та упередженого – до потенційних новачків, критичності щодо «братньої» поведінки, «особливого» ставлення до розваг та розпивання спиртних напоїв, підвищеного інтересу до сфери інтимних стосунків.

Таким чином, специфіка дослідження закономірностей та характерних рис мовного відображення діяльності студентських гендерних спільнот в англійській мові США передбачає застосування інтегрованого міждисциплінарного підходу та комплексної методики із залученням методів традиційного лінгвостилістичного аналізу у поєднанні з методологічним апаратом лінгвокультурології та соціолінгвістики. Результативність та повнота наукового пошуку, з огляду на зазначені аспекти, передбачає також охоплення як власне лінгвістичних, так і загальнонаукових методів аналізу, кожен з яких зазнає певних модифікацій, зважаючи на специфіку цього дослідження.

Література:

1. Потебня А.А. Мысль и язык / А.А. Потебня // Слово и миф : Сборник научных трудов / под ред. А.Л. Топоркова. – М. : Правда, 1989. – С. 17–200.
2. Маслова В.А. Лингвокультурология / В.А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
3. Мечковская Н.Б. Структурная и социальная типология языков / Н.Б. Мечковская. – М. : Флинта-Наука, 2006. – 158 с.

4. Зацний Ю.А. Мова і суспільство : збагачення словникового складу сучасної англійської мови : [Навч. посіб.] / Ю.А. Зацний, Т.О. Пахомова. – Запоріжжя, 2001. – 242 с.
5. Брутян Г.А. Язык и картина мира / Г.А. Брутян // Филологические науки. – 1973. – № 1. – С. 45–69.
6. Голубовська І.О. Етнічні особливості мовних картин світу / І.О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 283 с.
7. Карасик В.И. Язык социального статуса / В.И. Карасик. – М. : Гнозис, 2002. – 333 с.
8. Швейцер А.Д. Социальная дифференциация английского языка в США / А.Д. Швейцер. – М. : Наука, 1983. – 216 с.
9. Ярцева В.Н. Проблемы языкового варьирования : исторический аспект / В.Н. Ярцева // Языки мира. Проблемы языковой вариативности. – М. : Наука, 1990. – С. 4–26.
10. Томахин Г.Д. Реалии-американизмы / Г.Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1998. – 239 с.
11. Клименко О.Л. Субкультури американського суспільства та розвиток словникового складу сучасної англійської мови / О.Л. Клименко // Вісник Сум. держ. ун-ту. – Серія : Філол. науки. – 2005. – № 6. – С. 5–11.
12. Боднар Р.В. Соціолект підлітків як об’єкт лінгвістичних досліджень (на матеріалі англійської мови) / Р.В. Боднар // Мовні і концептуальні картини світу : Зб. наук. праць. – К. : КНУ, 2004. – № 10. – С. 45–50.
13. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века (опыт парадигмального анализа) / Е.С. Кубрякова // Язык и наука конца XX века : Сб. статей / под ред. Ю.С. Степанова. – М. : Рос. гос. гуманитар. ун-т, 1995. – С. 144–238.
14. Арнольд И.В. Основы научных исследований в лингвистике : [Учеб. пособие] / И.В. Арнольд. – М. : Высшая школа, 1991. – 141 с.
15. Леута О. Сучасна парадигма лінгвістики – проблеми й перспективи / О. Леута // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія «Філологічні науки» (мовознавство). – 2012. – Випуск 4. – С. 10–15.
16. Кабакчи В.В. Введение в интерлингвокультурологию : [учеб. пособие] / В.В. Кабакчи, Е.В. Белоглазова. – СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2012. – 252 с.
17. Боса А.В. Культуроніми в художньому тексті : принципи класифікації / А.В. Боса // Studia Linguistica. – 2012. – Вип. 6. – С. 23–30.

Анотація

I. АРТЕМЕНКО. МЕТОДОЛОГІЧНА БАЗА ТА ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ «БРАТНЬОГО» СОЦІОЛЕКТА АМЕРИКАНСЬКИХ СТУДЕНТІВ

У статті окреслено методологічну базу дослідження закономірностей та характерних рис мовної репрезентації діяльності студентських гендерних спільнот в англійській мові США в аспекті лінгвостилістики, лінгвокультурології та соціолінгвістики. Визначено арсенал методів та прийомів, необхідних для реалізації поставлених у дослідженні завдань на різних його етапах. Здійснено розширення спектру методик, розроблено власний підхід до вивчення мовного явища такого типу.

Ключові слова: методи дослідження, лінгвостилістичні засоби, лінгвокультурний аспект, соціолінгвістичний аспект, студентські «братерства» та «сестринства», соціальний діалект.

Аннотация

II. АРТЕМЕНКО. МЕТОДОЛОГИЧЕСКАЯ БАЗА И ЭТАПЫ ИССЛЕДОВАНИЯ «БРАТСКОГО» СОЦИОЛЕКТА АМЕРИКАНСКИХ СТУДЕНТОВ

В статье представлена методологическая база исследования закономерностей и характерных черт языковой репрезентации деятельности студенческих гендерных сообществ в английском языке США в контексте лингвостиллистики, лингвокультурологии и социолингвистики. Определен арсенал методов и приемов, необходимых для реализации поставленных в исследовании заданий на разных его этапах. Осуществлено расширение спектра методик, разработан собственный подход к изучению языкового явления такого типа.

Ключевые слова: методы исследования, лингвостиллистические средства, лингвокультурный аспект, социолингвистический аспект, студенческие «братства» и «сестринства», социальный диалект.

Summary

I. ARTEMENKO. METHODOLOGICAL FRAMEWORK AND STAGES OF THE AMERICAN FRATERNAL SOCIOLECT RESEARCH

The article presents the complex methodological framework used in the research of the common traits peculiar to the lingual representation of the activity of the students' gender societies in the English language of the USA considering the aspects of linguostylistics, cultural linguistics and social linguistics. It defines the complex of methods necessary for realization of the tasks set in the research at its different stages. The author also fulfils the extension of the methodological spectrum and presents the specific approach to the study of the lingual phenomena of this type.

Key words: research methods, linguostylistic means, linguocultural aspect, sociolinguistic aspect, students' fraternities and sororities, social dialect.